युक्त्याधिष्ठितानि विश्वासाचारानुष्ठानानि

आचारानुष्ठानानां विषये भारतं विश्वे प्रत्येकप्राधान्यमर्हति । 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसि' इत्येवं अस्माकं विचारधारा । अस्माकं पूर्वजाः भारतं माता इव स्निह्यन्ति स्म । 'मातृदेवो भव', 'पितृदेवो भव', 'आचार्यदेवो भव', 'लोका समस्ता सुखिनो भवन्तु' इत्यादयः प्रार्थनाः भारतीयसंस्कृतेः श्रेष्ठतां वर्धयति । अस्माकं आचारानुष्ठानानि सिन्धुनदीतटसंस्कारसमये आरब्धं भवति । किन्तु आधुनिककालेऽपि तेषां आचारानुष्ठानानां प्राधान्यं तथा एव वर्तते ।

शतकेभ्यः पूर्वम् अस्माकं पूर्विकाः अग्निः, वरुणः, सूर्यचन्द्रौ, वृष्टिः इत्यादयः प्रकृतिशक्तिं चिन्तयित्वा भयचकिताः आसन्। अतः ते प्रकृतिम् ईश्वरमिव प्रार्थितवन्तः आसन्। क्रमशः विश्वासाचारानुष्ठानेषु अस्माकं श्रद्धा अवर्धयत्। देवानां नामाः, तेषाम् इष्टतमं वाहनम्, इष्टतमं पुष्पाणि, भक्षणानि च आगतम्। ईश्वराणां सन्तोषाय बलितर्पणं च कर्तुमारभ्यते। आजननमरणं मनुजस्य बहूनि आचारानुष्ठानानि सन्ति। तेषां विना जीवनं मृत्युतुल्यं भवति इति सर्वेषां विश्वासः।

विश्वासाचारानुष्ठानानि द्वे विभागौ इति वक्तुं शक्यते। एकं युक्त्याम् अधिष्ठितं भवति। द्वितीयं युक्त्यां न अधिष्ठितञ्च। किन्तु वस्तुतः इयं भेदः विश्वासिणः न अङ्गीक्रियन्ते। युक्त युक्त्याधिष्ठितं विश्वासानि आचारानि अनुष्ठानानि च अस्माकं आवश्यं

भवति । प्रभाते क्षेत्रदर्शनं कुर्यात् इति आचार्याः
उपदिशन्ति । शास्त्रस्य परिशोधनेऽपि तद्शीलं
जीविते आवश्यकं भवति । प्रभातसमये क्षेत्रपरिसरात्
आगतं वायु ऊर्जप्रदायकं भवति । क्षेत्रदर्शनात्
आत्मीयशक्तिः लभ्यते । तद्वारा शान्तिः, समाधानं
च लभ्यते । 'काव' इति कथ्यतं लघुवनानां
संरक्षणेन बहवः प्रयोजनाः सन्ति । पक्षिणः
उरगाः च तत्र ~~स्वस्थता वर्तन्ते~~ । स्वस्थतया
वर्तते । परिसरप्रदेशेषु विद्यमानेषु वापीकूपतटाकादयेषु
जलं वर्धनाय तत् सहाय्यति । पुरुस्याधिष्ठितं
~~विश्वासस्य~~ विश्वासस्य अन्यदुदाहरणं भवति
प्रकृतिमाता । वयं प्रकृतिमातरं स्वमातरमिव
पश्यन्ति । एतस्य विश्वासस्य कारणात् वयं
वृक्षान्, वनानि, नदीन्, भूमीं च ~~संरक्षन्ति~~ संरक्षयामः ।
तत् जीविते प्रयोजनप्रदं भवति इति
वक्तुं आवश्यमपि नास्ति । शास्त्रद्वारा अपि
जीविते प्रयोजनप्रदं भवति पुरुस्याधिष्ठितं
विश्वासाचारानुष्ठानानि । तेषां आत्मीयचिन्तानां

अन्तिमफलं जीवितविजयं भवति।

परन्तु अत्र अन्यत् एकं विश्वासमपि भवति। युक्त्यां न अधिष्ठितम्। तेषाम् अनुष्ठानं मूढाः एव कृतवन्तः। अतः एव बहूनां तेषां अनुष्ठानानां निवारणमपि सम्भवति। देवप्रीति इति लक्ष्याय मानवान् बलिं दत्तवन्तः। एतत् नूनं मूढानां कर्म एव। दैवानां कस्यापि मनुष्यजीवनस्य आवश्यं नास्ति। अन्यत् एकं भवति दैवान् वसुदैवकुटुम्बकम् इति विश्वासप्रकारं इयं बलिः कथं सम्भवति इति न जानाति। अन्यत् एकं भवति दैवान् दत्तं धनम्। विश्वासिनः कार्यलाभाय क्षेत्रे धनं निक्षिप्तवन्तः। एतस्य श्रेष्ठस्य प्रपञ्चस्य सृष्टिकर्तुः धनस्य आवश्यम् अस्ति वा? उत्तरं तु स्पष्टमेव - नास्ति। पुनः धनं कस्य कृते दत्तं? क्षेत्रदर्शनं समाधाने

अधिष्ठितं जीवनाय आवश्यं भवति। किन्तु
किञ्चित् कपटविश्वासिनः क्षेत्रमागत्य दैवाय
धनं निक्षिप्त्वा शीघ्रं प्रत्यागच्छन्ति।
वस्तुतः कस्य कृते एतत् ।? विश्वासिनः
रक्षणार्थं उत क्षेत्रपूजारीणां रक्षणार्थं ?
शास्त्रपरिशोधने एतेषां विश्वासाचाराणां
अनुष्ठाने नास्ति प्रयोजनम् ।

युक्त्यां नाधिष्ठितं किञ्चित्
विश्वासानां निवारणम् अत्र अभवत् । वर्षेभ्यः
पूर्वं अवर्णानां स्पर्शनं सवर्णान् दोषं भवति
इति चिन्तितवन्तः। किन्तु अद्य अवर्णसवर्णचिन्तगतिः
नास्ति। 'शैशवविवाहं', 'सति' इत्यादयः
दुराचाराणि भवति इति ज्ञात्वा
तेषां निवारणमपि जनैः कृतम्। 'शबरिमला'
क्षेत्रस्य स्त्रीप्रवेशनस्य आवश्ये शास्त्रमपि
संशयालु भवति। अतः तस्य परिहारविषये

चिन्तयितुं आवश्यं नास्ति । अन्यानां
दुराचाराणामपि नाशनम् आवश्यमेव ।

जीवितविजयाय ~~[illegible]~~। शास्त्रप्रधानं
युक्त्याधिष्ठितं ~~विश्वासाचारानुष्ठानानां~~
विश्वासाचारनां अनुष्ठानं करोतु । अयं
विजानविप्लवस्य कालः । विद्याभ्यासरङ्गेष्वपि
वयं परिष्कृतवन्तः भवति । अतः
मूढविश्वासानां अनुष्ठानं मा करोतु ।